

**ΜΙΑ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ**

ΕΝΑΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΑ

GOETHE
INSTITUT

ANEMON
PRODUCTIONS

ΕΝΑΣ ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΟΥ 17^{ου} ΑΙΩΝΑ

Σε λιγότερο από μία ώρα, εκπαιδευτικοί μπορούν να 'ξεναγήσουν' την τάξη τους στην καρδιά της Αθήνας του 17 Αιώνα.

Ο 'περίπατος' μπορεί να συνδυαστεί με τον διαγωνισμό φωτογραφίας για μαθητές σχολείων της έκθεσης «Μια Βαλκανική Ιστορία», ο οποίος ενθαρρύνει παιδιά να γνωρίσουν την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά της Αθήνας.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΣΗΜΕΙΟ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ

ΛΟΥΤΡΟ ΤΩΝ ΑΕΡΗΔΩΝ, ΚΥΡΡΗΣΤΟΥ 8, ΠΛΑΚΑ
Πληροφορίες για σχολεία, τηλ: 210 3229031
tep.melt@culture.gr

ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

ΠΥΡΓΟΣ ΤΩΝ ΑΝΕΜΩΝ, ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ,
ΦΕΤΧΙΓΕ ΤΖΑΜΙ, ΜΕΝΤΡΕΣΕΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ
ΑΔΡΙΑΝΟΥ, ΤΖΑΜΙ ΤΟΥ ΤΖΙΣΔΑΡΑΚΗ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΣΗΜΕΙΟ ΚΑΤΑΛΗΞΗΣ

ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ - ΠΑΝΤΑΝΑΣΣΑ

Διάρκεια περιπάτου
Απόσταση

30'-1 ώρα
1,11χμ

Τάξεις
Μαθήματα / Θεματικές

Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο
Ιστορία, Μελέτη Περιβάλλοντος (Δημοτικό)
Ιστορία, Τοπική Ιστορία (Γυμνάσιο)
Ιστορία, Project (Λύκειο)
Φωτογραφία
Ζωγραφική

Στόχοι του Περιπάτου

Οι μαθητές μπορούν (ανάλογα με την εκπαιδευτική βαθμίδα):

- να πλουτίσουν τις γνώσεις τους για την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά της Αθήνας
- να κατανοήσουν την πολεοδομική και αρχιτεκτονική εξέλιξη της πόλης
- να μάθουν ότι ένα μνημείο φέρει τα ίχνη από πολλές ιστορικές περιόδους και ότι η εικόνα που παρουσιάζει σήμερα είναι αποτέλεσμα πολλών ιστορικών αλλαγών και επεμβάσεων
- να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν σε ποια ιστορική περίοδο ανήκει κάθε μνημείο
- να κατανοήσουν τη διαδοχή στον ίδιο χώρο διαφορετικών εξουσιών και πληθυσμιακών ομάδων
- να αντιληφθούν την εικόνα της Αθήνας και τη ζωή των κατοίκων της κατά την οθωμανική περίοδο
- να δουν με ποιο τρόπο και με ποια κριτήρια οι άνθρωποι κάθε εποχής διαχειρίζονταν το παρελθόν και την πολιτιστική τους κληρονομιά και να κατανοήσουν τι σημαίνει διαχείριση της μνήμης (συντηρώ ή καταστρέφω μνημεία)

Υλικά / Εξοπλισμός

Φωτοτυπίες με κείμενα/φωτογραφίες μνημείων
Φωτογραφική Μηχανή
Μπλοκ για ζωγραφική/ μολύβια
Υπολογιστής στην τάξη

Διαγωνισμός Φωτογραφίας

Οι μαθητές όλων των ηλικιών μπορούν να συμμετάσχουν στον διαγωνισμό φωτογραφίας με θέμα τα ελληνικά μνημεία της οθωμανικής περιόδου. Η προθεσμία υποβολής φωτογραφιών λήγει στις 15/3/2012. Μπορούν να σταλούν σε ηλεκτρονική μορφή (.jpeg ή .TIFF αρχεία) στο info@anemon.gr ή ταχυδρομικώς στην Anemon Productions (οδός Σπυριδίου 5, Αθήνα 10674, Τηλ. 210 7211073).

Οι βραβευμένες φωτογραφίες θα παρουσιαστούν σε εκδήλωση στο Λουτρό των Αέρηδων τον Απρίλιο 2012 και θα δημοσιευθούν στο περιοδικό Travelogue και στον τύπο.

Ο ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ

- Ο περίπατος είναι σημειωμένος στο GoogleMaps / Weblink : <http://g.co/maps/xvu5r>
- Άλλη ενδιαφέρουσα πηγή για τα μνημεία της Αθήνας είναι η ιστοσελίδα «Ένδιαφέρουσα αρχιτεκτονική της Αθήνα»: <http://www.zee.gr/architecture>

Οι μαθητές μπορούν, μετά τον περίπατο, να επισκεφθούν την ιστοσελίδα www.balkantale.com ώστε να αναζητήσουν ανάλογα μνημεία άλλων ελληνικών και βαλκανικών αστικών κέντρων, όπως εκείνα που είδαν στον περίπατο –π.χ. χαμάμ, παζάρια, τζαμιά.

Ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνεται να σχεδιάσει ασκήσεις συνδυάζοντας την εμπειρία του περιπάτου με την έρευνα στην ιστοσελίδα ώστε να δοθεί συγκριτική διάσταση στην εικόνα της οθωμανικής Αθήνας.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η ΑΘΗΝΑ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΑ

Η Αθήνα είναι μια «αιώνια πόλη». Κάθε εποχή έχει αφήσει το αποτύπωμά της: στην τοπογραφία, στα κτίρια, στα έθιμα, στη γλώσσα και τη συμπεριφορά των ανθρώπων.

Η παντοδύναμη Αθήνα του Περικλή έδωσε τη θέση της στην Αθήνα των ύστερων κλασικών και ελληνοιστικών χρόνων. Οι Ρωμαίοι κατέκτησαν αλλά και έδωσαν λαμπρά οικοδομήματα στην πόλη. Η Αθήνα παρέδωσε τα σκήπτρα της φιλοσοφίας, όταν το χριστιανικό Βυζάντιο καθιέρωσε την παρουσία του και απαγόρευσε την ειδωλολατρία. Εχθρικές επιδρομές, όπως των Ερούλων το 267 μ.Χ. ή των Σλάβων και Αβάρων το 582 τραυμάτισαν την πόλη που συρρικνώθηκε.

Από τον 11ο αιώνα και εξής η Αθήνα αρχίζει και πάλι να ανακάμπτει. Το 1204 όμως οι Φράγκοι εδραιώνουν την εξουσία τους και η Αθήνα, μαζί με τη Βοιωτία, γίνεται φραγκικό Δουκάτο και στη συνέχεια περνάει στα χέρια των Καταλανών και των Φλωρεντίνων Ατζαγιόλι. Όταν το 1456 την κατακτούν οριστικά οι Οθωμανοί, η Αθήνα γίνεται έδρα διοικητικής περιφέρειας και η ορθόδοξη εκκλησία ξανακερδίζει την ισχύ της.

Παρατηρείται αύξηση του πληθυσμού, που το 16ο αιώνα φτάνει τους 15.000 κατοίκους. Οι κάτοικοι αυτοί διαμένουν κυρίως στις σημερινές περιοχές της Πλάκας, του Μοναστηρακίου, του Θησείου και του Ψυρρή.

Το μοναδικό τζαμί ήταν τότε ο Παρθενώνας. Όπως βλέπουμε στην αναπαράσταση 3d, η Ακρόπολη ήταν καλυμμένη από πολλά σπίτια Τούρκων και φιλοξενούσε την τριώροφη οικία του Τούρκου υποδιοικητή του Φρουρίου της Ακροπόλεως.

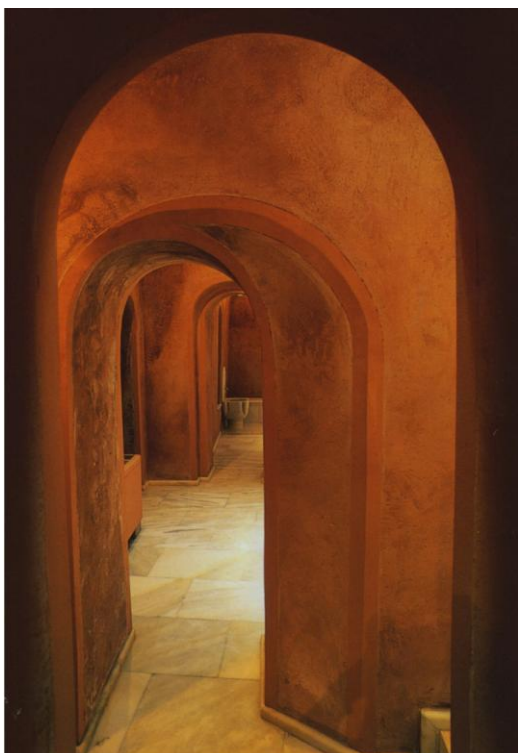
Στα 1821 ο πληθυσμός της Αθήνας ήταν περίπου 11.000, στην πλειονότητά του χριστιανικός. Όμως η πόλη υπέστη πολλές καταστροφές στη διάρκεια της επανάστασης και ο πληθυσμός διασκορπίστηκε, για να γυρίσει μετά το 1833, όταν παραδόθηκε και η τελευταία οθωμανική φρουρά.

Ενα χρόνο αργότερα η Αθήνα ανακηρύσσεται πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους. Όλες οι διοικητικές υπηρεσίες μεταφέρονται εδώ, και εδώ έρχονται να κατοικήσουν οι παλιοί οπλαρχηγοί που παίρνουν τώρα αξιώματα. Η πόλη σχεδιάζεται από την αρχή, χάρη και στην επιρροή των Βαυαρών μηχανικών που περιστοίχιζαν τον Βαυαρό βασιλιά Όθωνα και που επιβάλλουν ένα ύφος «νεοκλασικό». Πολλά οθωμανικά αλλά και βυζαντινά κτίσματα τότε κατεδαφίζονται χάρη των νέων πολεοδομικών ρυθμίσεων αλλά και των αρχαιολογικών ανασκαφών.

1. ΛΟΥΤΡΟ ΤΩΝ ΑΕΡΗΔΩΝ: ΤΟ ΧΑΜΑΜ ΤΟΥ ΑΜΠΙΝΤ ΕΦΕΝΤΗ

Χαμάμ σημαίνει λουτρό. Τα δημόσια λουτρά αυτού του τύπου ήταν πολύ διαδεδομένα στην ανατολή και ιδιαίτερα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Εκεί πήγαιναν γυναίκες και άντρες, σε χωριστές ώρες και ημέρες, όχι μόνο για να πλυθούν και να περιποιηθούν το σώμα τους, αλλά και για να συναντήσουν τους φίλους τους, να πιουν τσάι, να φάνε και να περάσουν καλά.

Το συγκεκριμένο λουτρό, που χρονολογείται στον πρώτο αιώνα της Οθωμανικής κυριαρχίας, είναι το μοναδικό που σώζεται στην Αθήνα. Βρισκόταν σε χρήση ως το 1965 και σήμερα λειτουργεί ως παράρτημα του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

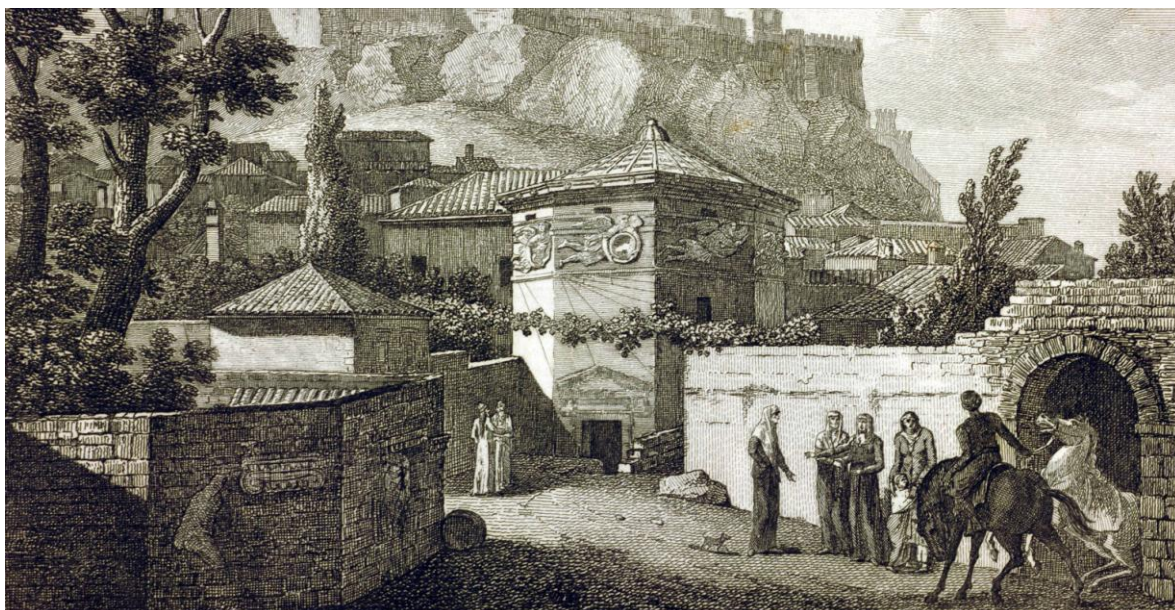
Πληροφορίες για επίσκεψη:
ΛΟΥΤΡΟ ΤΩΝ ΑΕΡΗΔΩΝ
ΚΥΡΡΗΣΤΟΥ 8, ΠΛΑΚΑ
τηλ. 210 3229031
tep.melt@culture.gr

2. ΠΥΡΓΟΣ ΤΩΝ ΑΝΕΜΩΝ ή ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΚΥΡΡΗΣΤΟΥ

Βορρέας, Καικίας, Αππλειώτης, Εύρος, Νότος, Λιψ, Ζέφυρος, Σκίρων.

Αυτοί ήταν στην αρχαιότητα οι οκτώ άνεμοι που εικονίζονται ανάγλυφοι στο επάνω μέρος των οκτώ πλευρών του «Πύργου των Ανέμων». Γιατί βρίσκονται εκεί όμως; Γιατί το κτίσμα αυτό, που δημιουργήθηκε τον 1^ο αι. π.Χ. από τον αρχιτέκτονα Ανδρόνικο από την πόλη Κύρρο, στέγαζε έναν πρωτότυπο μετεωρολογικό σταθμό και ταυτόχρονα έναν διπλό μηχανισμό μέτρησης χρόνου με ηλιακό και υδραυλικό ρολόι. Στην κορυφή του βρισκόταν μεταλλικός ανεμοδείκτης. Ήταν πραγματικά ένα από τα θαύματα της τεχνολογίας της ύστερης ελληνιστικής εποχής. Στα χριστιανικά χρόνια έγινε βαπτιστήριο και το 18^ο αιώνα εντευκτήριο ('Τεκκές') των Μεβλεβήδων Δερβίσηδων που κάθε Παρασκευή χόρευαν εδώ τον ιδιότυπο περιστροφικό χορό τους, το «σεμά».

Πληροφορίες για επίσκεψη:
Α΄ ΕΠΚΑ, τηλ. 210 3245220

3. ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ

Το 86 π.Χ. ο Ρωμαίος στρατηγός Σύλλας κατακτά την Αθήνα και καταστρέφει μεγάλο μέρος της πόλης και τμήμα της αγοράς της, του εμπορικού δηλαδή και διοικητικού της κέντρου. Ο Ιούλιος Καίσαρ, αλλά και ο διάδοχός του, Οκταβιανός Αύγουστος, αντιλαμβάνονται αμέσως την ανάγκη για δημιουργία νέου εμπορικού κέντρου.

Χρηματοδοτούν λοιπόν τη δημιουργία νέας αγοράς, ανατολικότερα της παλιάς.

Το κτίριο της Αγοράς είχε ένα μεγάλο ορθογώνιο αίθριο (111 X 98 μ.) που περιβαλλόταν από περιστύλιο, πίσω από το οποίο ανοίγονταν καταστήματα και αποθήκες. Στη δυτική πλευρά της ορθωνόταν η Πύλη της Αθηνάς Αρχηγέτιδας. Εκεί έγραφαν και τις τιμές των προϊόντων για να μη γίνονται απάτες. Οι Ρωμαίοι είχαν τόσο πρακτικό πνεύμα ώστε δημιούργησαν και δημόσιες τουαλέτες, τις λεγόμενες Βεσπασιανές, από το όνομα του αυτοκράτορα του 1^{ου} αι. μ.Χ. Βεσπασιανού, που ήταν ο εμπνευστής τους.

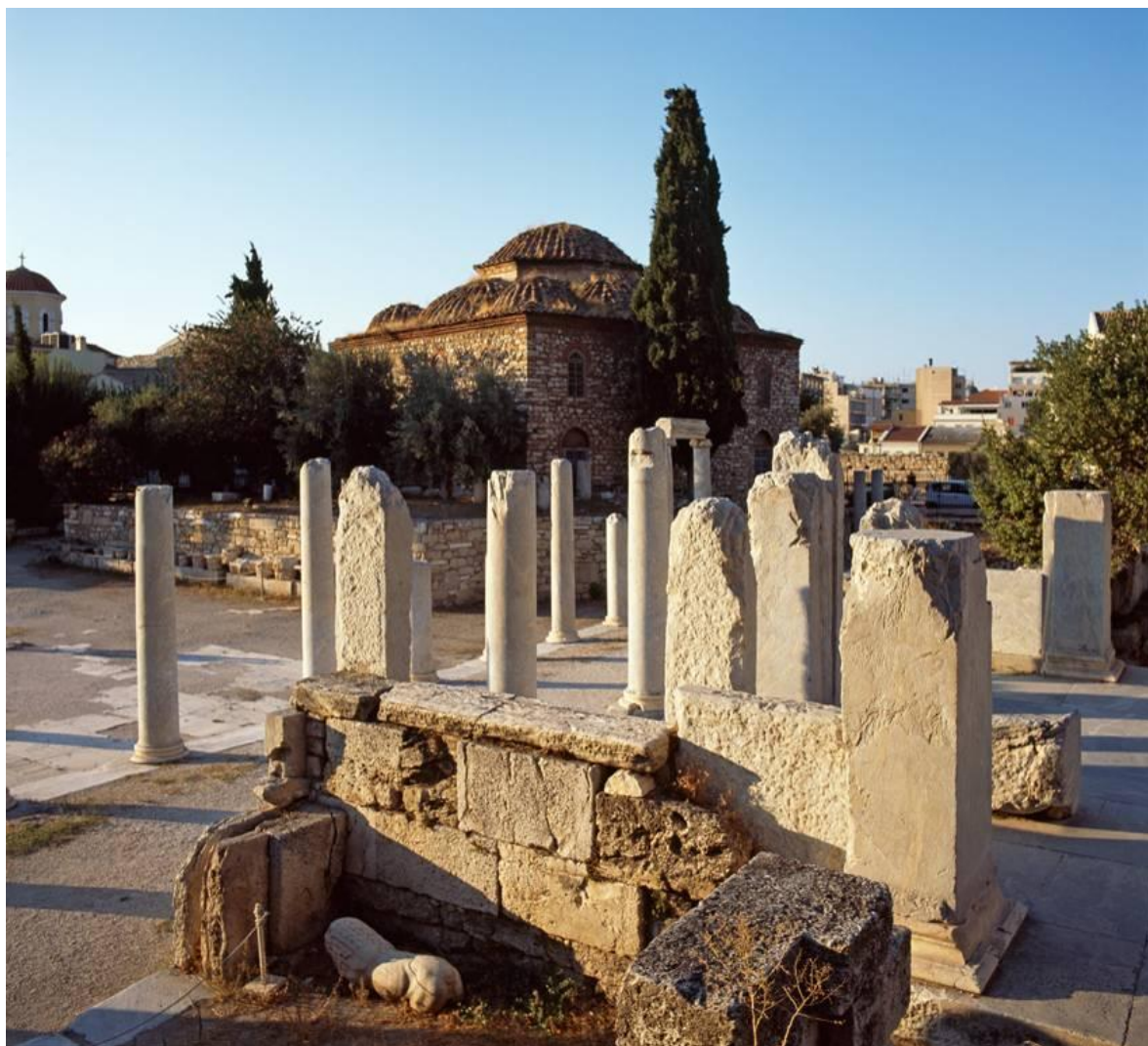
*Πληροφορίες για επίσκεψη:
τηλ. 210 3245220*

4. ΤΖΑΜΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗΣ (ΦΕΤΧΙΓΕ)

Το τζαμί που βλέπουμε μέσα στον περίβολο της ρωμαϊκής αγοράς ονομάζεται Φετχιγέ, που σημαίνει «της κατάκτησης». Σε ποια κατάκτηση όμως αναφέρεται;

Μέχρι πρόσφατα πιστεύαμε ότι αναφερόταν στην κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης και ότι κτίστηκε μεταξύ 1456 και 1458 για να υποδεχτεί το Μωάμεθ Β΄ τον Πορθητή που επισκέφτηκε την Αθήνα. Σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες ωστόσο, αποδεικνύεται ότι είναι μεταγενέστερο, χρονολογείται δηλαδή στα 1670-1, και αναφέρεται στην κατάκτηση της Κρήτης από τους Οθωμανούς (1669).

Πάντως είναι ένα κομψό δείγμα οθωμανικής αρχιτεκτονικής, αν και του λείπει ο μιναρές του, που κατεδαφίστηκε μετά την απελευθέρωση της Αθήνας από τους Οθωμανούς. Κατά τους δύο περασμένους αιώνες χρησιμοποιήθηκε ως στρατιωτικό αρτοποιείο και στη συνέχεια, μέχρι πρόσφατα, ως αποθήκη αρχαιολογικού υλικού.

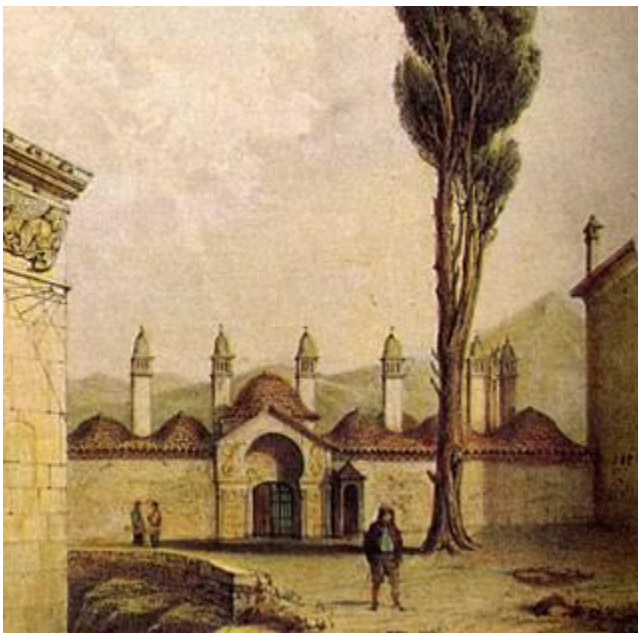

*Πληροφορίες για επίσκεψη:
τηλ. 210 3245220*

5. ΜΕΝΤΡΕΣΕΣ

Στην οθωμανική εποχή τα παιδιά των μουσουλμάνων που ήθελαν να μάθουν γράμματα πήγαιναν στα ιεροδιδασκαλεία, τους λεγόμενους «μεντρεσέδες». Εκεί μάθαιναν γραφή και ανάγνωση με βάση το Κοράνι και τα άλλα ιερά κείμενα.

Η πύλη που βλέπουμε απέναντι από τη ρωμαϊκή αγορά ανήκει στο μεντρεσέ της Αθήνας, που κτίστηκε το 1721. Το κτίριο κατεδαφίστηκε για να γίνουν αρχαιολογικές ανασκαφές.

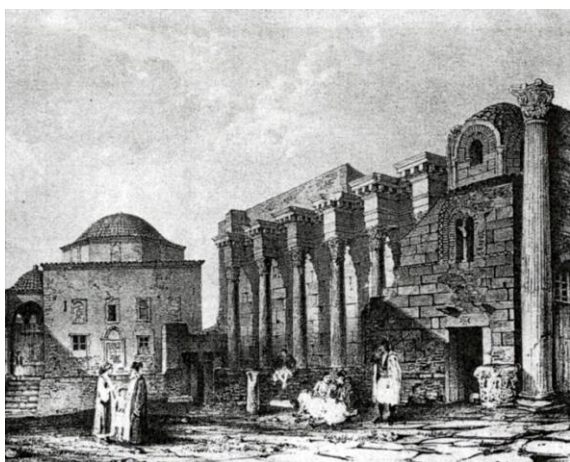
6. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥ

Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Αδριανός αγαπούσε πολύ την πόλη της Αθήνας, όπου είχε και ο ίδιος σπουδάσει φιλοσοφία. Την προίκισε λοιπόν πλουσιοπάροχα με πολλά δημόσια κτίρια, μεταξύ άλλων και τη μεγάλη βιβλιοθήκη στα ΒΔ της ρωμαϊκής αγοράς. Κτίστηκε το 132 μ.Χ. και είχε σχήμα ορθογώνιο (122 x 82 μ.). Αποτελούνταν από μια περίστυλη στοά που οριοθετούσε ένα αίθριο με τεχνητή λίμνη. Πίσω από τη στοά διαμορφώνονταν ειδικοί χώροι για φύλαξη παπύρων και βιβλίων, αίθουσες διαλέξεων κ.ά. Η βιβλιοθήκη καταστράφηκε μερικώς από ένα φύλο επιδρομέων, τους Έρουλους, το 267 μ.Χ.

Στο α' μισό του 5^{ου} αι, μ.Χ. στο αίθριο κτίστηκε ένας τετράκογχος χριστιανικός ναός, ίσως με χορηγία της αυτοκράτειρας Αθηναΐδας – Ευδοκίας, που καταγόταν από την Αθήνα και είχε παντρευτεί τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο Β'. Ο ναός αυτός ξανακτίστηκε τον 11^ο αιώνα και πήρε το όνομα «Μεγάλη Παναγιά».

Άλλη μια εκκλησία, οι Άγιοι Ασώματοι «στα σκαλιά» κτίστηκαν μεταξύ του 11^{ου} και 12^{ου} αι. στο Δυτικό Πρόπυλο της Βιβλιοθήκης. Το 19^ο αιώνα η εκκλησία αυτή κατεδαφίστηκε, μπορεί όμως να δει κανείς ακόμα τα σημάδια από τις τοιχογραφίες της αψίδας της επάνω στο αρχαίο μνημείο.

Ο δρόμος μπροστά από τη βιβλιοθήκη, η σημερινή οδός Άρεως, ήταν το εμπορικό κέντρο της Αθήνας κατά την οθωμανική περίοδο, γνωστό και ως «Σταροπάζαρο». Εκεί βρίσκονταν και δημόσια κτίρια, όπως η έδρα του Τούρκου βοεβόδα (κυβερνήτη).

7. ΤΖΑΜΙ ΤΟΥ ΤΖΙΣΔΑΡΑΚΗ

Κτίζεται το 1759 από τον Βοεβόδα των Αθηνών Μουσταφά Αγά Τζισδαράκη. Λέγεται ότι για να πάρουν τον ασβέστη που χρειαζόνταν οι μαστόροι για το τζαμί, ο Τζισδαράκης έδωσε εντολή να κατεδαφίσουν και να κάψουν έναν κίονα του Ολυμπίου, πράγμα για το οποίο όμως ο σουλτάνος τον τιμώρησε.

Σήμερα στο τζαμί στεγάζεται συλλογή κεραμικής του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

*Πληροφορίες για επίσκεψη:
Οδός Άρεως 1
τηλ. 210 3242066*

8. ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ – ΠΑΝΤΑΝΑΣΣΑ

Η εκκλησία που έδωσε το όνομά της σε όλη την περιοχή, η Κοίμηση της Θεοτόκου ή «Παντάνασσα» (βασίλισσα των πάντων), ήταν καθολικό μοναστηριού που λεγόταν «Μέγα Μοναστήρι».

Για πρώτη φορά μαρτυρείται στο 17^ο αιώνα, το κτίσμα όμως είναι προγενέστερο, μάλλον του 15^{ου} αιώνα, ενώ σίγουρα αντικατέστησε βυζαντινή βασιλική του 10^{ου} ή 11^{ου} αιώνα.

Περιλάμβανε πολλά κτίσματα, ενώ εξελίχθηκε σε κέντρο υφαντικής με μεγάλη περιουσία. Λόγω των καταστροφών που υπέστη στη «Μάχη της Αθήνας» (1826-1827) αλλά και των ανασκαφών που έγιναν εκεί αργότερα, έχασε την περιουσία του και υποβαθμίστηκε σε «μοναστήρακι».

ΤΟ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ ‘ΜΙΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ’

Ο ‘Περίπατος στην Αθήνα του 17ου Αιώνα’ είναι μέρος του εγχειρήματος πολυμέσων ‘A Balkan Tale / Μια Βαλκανική Ιστορία’ που πραγματοποιείται από το Goethe-Institut, σε συνεργασία με το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης / ΥΠΠΟΤ, υπό την αιγίδα του Δήμου Αθηναίων και με την υποστήριξη της ΕΕ.

Το ‘A Balkan Tale / Μια Βαλκανική Ιστορία’ αποτελείται από μια περιοδεύουσα έκθεση φωτογραφίας που πλαισιώνεται από παράλληλες δράσεις (εκπαιδευτικά προγράμματα, ντοκιμαντέρ, ιστοσελίδα www.balkantale.com και έντυπη έκδοση). Το πρόγραμμα έχει ως στόχο να προκαλέσει το δημόσιο διάλογο για την κοινή ιστορία των Βαλκανίων και να συμβάλει στη διατήρηση και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής.

Τον ‘Περίπατο στην Αθήνα του 17ου αιώνα’ επιμελήθηκαν οι:

Μαρία Ευθυμίου

Αν. καθηγήτρια Νεότερης Ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών

Αφροδίτη Καμάρα

Ιστορικός-Σύμβουλος Διαχείρισης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Time Heritage O.E.

Αφροδίτη Χατζόγλου

Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο του Cambridge

Άρτεμις Σκουμπουρδή

Ξεναγός - Αθηναιογράφος

Επιστημονική Επιμέλεια Εγχειρήματος ‘A Balkan Tale’

Καθ. Χριστίνα Κουλούρη

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Ευχαριστούμε τον Δημήτριο Τσαλκάνη για την παραχώρηση της τρισδιάστατης αναπαράστασης της Ακρόπολης. Για περισσότερες εικόνες: <http://ancientathens3d.com>

Το εγχείρημα αυτό χρηματοδοτήθηκε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η παρούσα έκδοση δεσμεύει μόνο το Goethe-Institut και η Ε.Ε. δεν ευθύνεται για τυχόν χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτήν.